

A kutatószolgálat tapasztalatai a katolikus egyházi levéltárakban
Előadás-vázlat a MELTE 2017. évi vándorgyűlésére
Debrecen, 2017. június 4.

I. A kulturális statisztika (EMMI) 2011-2016 közötti táblázatai
a katolikus levéltárak kutatószolgálatával kapcsolatban

1.) Táblázat: kutatók és kutatási esetek alakulása az utóbbi öt évben

Levéltárak 2011-2016	Kutatók	Kutatási esetek	
Kalocsai Főegyházmegyei Lt.	293-513	8466-12587	e-kutatás, 20-25% külföldi
Győri Egyházmegyei Levéltár	104-355	650-7372	e-kutatás
Váci Püspöki Lt.	40-251	87-9922	e-kutatás
Veszprémi Érseki és Főkáptalani Lt.	96-199	213-720	e-kutatás 2016-tól
Prímási Levéltár	131-145	293-392	kb. 25-30% külföldi
Szombathelyi Püspöki Lt.	65-210	340-750	
Pécsi Egyházmegyei Lt.	70-100	115-368	
Székesfehérvári Püspöki Lt.	62-78	108-209	
Egri Főegyházmegyei Levéltár	44-60	113-203	
Pannonhalmi Bencés Főapátság Lt.	40-50	91-163	
Görög Katolikus Püspöki Lt.	38-48	78-372	
Szeged-Csanádi Egyházmegyei Lt.	21-36	102-118	
Piarista Rend Magyar Tartománya	17-42	22-82	
Magyar Ferences Levéltár	17-33	29-55	
JTMRL, jezsuiták	14-32	36-71	
Premontrei Prépostság	9-14	9-15	
Miskolci Apostoli Exarchátus Lt.	4-10	4-10	
Ciszterci Nővérek Kismaros	3-9	6-12	
Debrecen-Nyíregyházi Egyházm. Lt.	3-7	3-10	
Mindszenty Levéltár	1-3	1-6	

Az elmúlt öt évben a kutatószolgálat általában növekedett, átlagosan kb. 20-30%-kal, ezen kívül ugrásszerű forgalomnövekedés az e-kutatás szolgáltatással élő intézményeknél következett be, a kutatók száma itt 3-5-szörösére, a kutatási esetek száma pedig 10-30-szorosára nőtt.

A kutatótermeink forgalmát tekintve: a látogatottabb helyeken átlagosan munkanaponként egy (folyamatos jelenlét), a középmezőnyben két-három munkanaponként egy, míg a kevésbé forgalmas helyeken kb. hetente egy kutató jellemző.

2.) Táblázat: digitalizált iratállomány a levéltárakban

Levéltárak 2011-2016	dig. ifm	dig. spec. anyag	dig. ifm online
Kalocsai Főegyházmegyei Lt.	156-350	826-2926	312
Győri Egyházmegyei Levéltár	22-70	1350-1350	65
Pécsi Egyházmegyei Lt.	0-80	0-0	80
Váci Püspöki Lt.	0-45	0-650	45
Veszprémi Érseki és Főkáptalani Lt.	0-40	0-1850	40
Görög Katolikus Püspöki Lt.	17-33	0-0	9,2
Pannonhalmi Bencés Főapátság Lt.	8,0-18	0-0	18
JTMRL, jezsuiták	0-5	180-1035	2
Székesfehérvári Püspöki Lt.	0,12-2,93	94-15093	0,41
Piarista Rend Magyar Tartománya	0-8	0-606	0
Szeged-Csanádi Egyházmegyei Lt.	0-3,7	0-0	0
Ciszterci Nővérek Kismaros	0-2,2	209-836	0
Mindszenty Levéltár	5,3-2,2	0-3600	0
Magyar Ferences Levéltár	0-2	0-25	0
Prímási Levéltár	0-0	0-9418	0
Szombathelyi Püspöki Lt.	0-0	423-423	2
Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyei Lt.	0-0	0-0	0
Egri Főegyházmegyei Levéltár	0-0	0-0	0
Miskolci Apostoli Exarchátus Levéltára	0-0	0-0	0
Premontrei Prépostság	0-0	0-0	0

3.) Táblázat: honlapok látogatottsága

Levéltárak 2011-2016	Honlap látogatottsága naponta	
Piarista Rend Magyar Tartománya	11-100, 101-1000	
Kalocsai Főegyházmegyei Lt.	11-100, 101-1000	
Veszprémi Érseki és Főkáptalani Lt.	0-10, 101-1000	
JTMRL jezsuiták	0-10, 11-100	101-1000?
Győri Egyházmegyei Levéltár	11-100	
Prímási Levéltár	11-100	
Váci Püspöki Lt.	11-100	
Egri Főegyházmegyei Levéltár	11-100	
Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyei Lt.	0-10, 11-100	
Magyar Ferences Levéltár	0-10, 11-100	
Pannonhalmi Bencés Főapátság Lt.	0-10, 11-100	
Görög Katolikus Püspöki Lt.	0-10	
Pécsi Egyházmegyei Lt.	0-10	
Szeged-Csanádi Egyházmegyei Lt.	0-10	
Székesfehérvári Püspöki Lt.	0-10	
Szombathelyi Püspöki Lt.	0-10	
Mindszenty Levéltár	0-0	
Miskolci Apostoli Exarchátus Levéltára	0-0	
Ciszterci Nővérek Kismaros	0-0	
Premontrei Prépostság	0-0	

4.) Táblázat: Látogatók és diákok levéltárainkban

Levéltárak 2011-2016	Látogatók	Diákok foglalkozásokon
Kalocsai Főegyházmegyei Lt.	0-30	88-654 (átlag 2-300)
Győri Egyházmegyei Levéltár	0-22	245-376
Pannonhalmi Bencés Főapátság Lt.	498-980	96-400
Szombathelyi Püspöki Lt.	0-330	50-262
Prímási Levéltár	60-145	57-132
Veszprémi Érseki és Főkáptalani Lt.	55-482	20-55
Szeged-Csanádi Egyházmegyei Lt.	0-40	16-48
Piarista Rend Magyar Tartománya	45-132	0-80
Székesfehérvári Püspöki Lt.	0-1200	0-60
Premontrei Prépostság	200-510	0-35
Egri Főegyházmegyei Levéltár	0-23	0-30
JTMRL jezsuiták	0-35	0-18
Görög Katolikus Püspöki Lt.	34-90	0-8
Pécsi Egyházmegyei Lt.	55-300	0-0
Váci Püspöki Lt.	0-30	0-0
Ciszterci Nővérek Kismaros	0-0	0-0
Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyei Lt.	0-0	0-0
Magyar Ferences Levéltár	0-0	0-0
Mindszenty Levéltár	0-0	0-0
Miskolci Apostoli Exarchátus Levéltára	0-0	0-0

II. Kérdőív a kutatószolgálat tapasztalatairól, a katolikus egyházi levéltárakban 18 feldolgozott válasz alapján összesítve

A kérdések után kérjük az igen – nem típusú, választható válaszokat aláhúzással jelölni, a szám adatokat (0-5) és egyéb megjegyzéseket pedig a sorok végére beírni! A kitöltés kb. 15 percet vesz igénybe. A válaszokat összesítjük, és statisztikailag hasznosítjuk (átlagok, minimum- és maximum értékek stb.), ezért nem szerepeltettük az adatlapon a levéltár nevét.

Nyitva tartás, kutatók érkezése

1.) Van-e olyan munkanapja a levéltárnak, amikor nincs kutatószolgálat?

10 igen – 8 nem (55-45%)

Ha igen, a hét mely napjai ezek?

Általában 2-3 napon, leggyakrabban hétfőn és pénteken, de minden nap előfordul...

2.) Előfordul-e, hogy a hasonló zárva tartási napokon előzetes egyeztetés alapján, időnként mégis fogadnak kutatókat?

100% igen – 0% nem

Előzetes egyeztetéssel tehát valójában a zárva tartási napokon is lehet kutatni.

3.) Nyitvatartási időben általában előzetes bejelentkezés (időpont-egyeztetés) után fogadják személyesen a kutatókat?

16 igen (90%) – 2 nem (10%)

Általános jelenség, hogy levéltáraink előzetes bejelentkezést-egyeztetést kérnek, s ez általában szerepel a kutatóknak szánt tájékoztatásokban is. (Minden bizonnyal technikai okai is vannak az 1-2 személyes intézményekben, de a kutatások előkészítése szempontjából sem rossz ez az első, előzetes kommunikációs alkalom...)

4.) Milyen gyakran érkeznek előzetes bejelentkezés nélkül kutatók a levéltárba?

a.) nagyon ritkán (évente egy-két alkalommal): 9 (50%)

b.) időnként előfordul (havonta egy-két alkalommal): 5 (30%)

c.) rendszeresen előfordul (hetente egy-két, esetleg több alkalommal): 3 (20%)

Levéltáraink többségébe ritkán érkeznek előzetes bejelentés nélkül kutató.

Kapcsolattartás kutatókkal

5.) Milyen módon történik a kapcsolattartás a kutatókkal? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

a.) postai levelezés: 1

b.) telefon: 4

c.) e-mail: 5

d.) honlap: 2

e.) facebook: 0,5

A kommunikáció döntő részben e-mailen és telefonon történik, a honlapok viszonylag kevésbé használatosak ebből a célból (inkább csak nyitva- és zárva tartás közlése jellemző).

A postai levelezés már nem, a facebook használata pedig még nem jellemző...

6.) Hogyan tájékozódnak a kutatók munkájuk megkezdése előtt? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

a.) önállóan: 2

b.) levéltáros segítségét kérve: 4

c.) tájékozatlanul érkeznek: 2

A kutatók jellemzően a levéltáros segítségét kérik a tájékozódásban, az önállóság vagy a tájékozatlanság kevésbé jellemző.

7.) Milyen információk alapján tájékozódnak/kapnak tájékoztatást a kutatók munkájuk megkezdése előtt? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

a.) nyomtatásban megjelent segédletekből: 1

b.) a honlap használatával: 3

c.) a helyszínen, a levéltárban rendelkezésre álló (kéziratos vagy digitális) segédletek használatával: 4

A legtöbben a helyszínen tájékozódnak, de a honlapot is gyakran megnézik (kérdés, ott mennyi segédletet találnak és jól értelmezik-e azokat), nyomtatásban megjelent segédletekből viszont alig tájékozódnak.

8.) Hogyan érkeznek visszajelzések a kutatások eredményességéről és a kutatók elégedettségéről? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

a.) előszóban, a kutatás során, ill. annak befejezésekor: 4

b.) írásban, pl. egy e-mail üzenet, köszönet formájában: 3

c.) időnként javaslatokat is megfogalmaznak: 1

d.) nem jellemzők a visszajelzések: 1,5

Előszóban, személyesen jellemző módon igen, írásban viszont már kevésbé jeleznek vissza kutatóink eredményességükről, javaslatokat pedig csak ritkán szoktak megfogalmazni.

(Mit csináljunk másképp? – kérdés tehát ritkán kerül elő. Emberileg érthető, de hasznosítható tapasztalatokat is jelenthetnek ezek az alkalmak...)

A kutatások szabályozása

9.) Mikor készült a levéltár jelenleg érvényes, fenntartó által jóváhagyott kutatási szabályzata?

2000-2010 között 6 (32%)

2011 után 13 (68%)

utóbbi három évben: 9 (50%)

Valamennyi kutatási szabályzat 2000 utáni, döntő részük 2011 után készült, a levéltárak felében pedig az utóbbi három évben változott a kutatási szabályzat. (Ehhez képest keveset hallottunk-beszéltünk róla. Felvethető a szakfelügyelői ellenőrzések hatása is...)

10.) Mikortól kutathatóak a levéltár iratai? (Ha az utóbbi öt évben változott a kutatási időhatár, a korábbi állapot jelzését is kérjük, zárójelben)

a.) általános kutatási időhatár a levéltár irataira:

Nagy eltérések tapasztalhatók, a skála 1943-1987 között mozog, leggyakrabban 50 év (7 esetben), de 30-40-60-70 év is előfordul egy-egy esetben, ill. konkrét évhatárokként 1950 (2), 1955, 1956 (1-1), 1943 (1) szerepel. Az időhatárok a változó szabályzatokkal általában szigorodtak...

b.) személyi jellegű (perszonális, hagyatéki) iratoknál:

70 év (4 esetben) + ide sorolható még 1943, 1950, 1955 (1-2-1 esetben) összesen kb. 50%

30 évvel a halál után (4 esetben)

80-110 év, ill. hagyatékok zárólva (3 esetben)

c.) szentszéki (peres) iratoknál:

100 év (ill. 1916, 1920) 8 esetben, ez 45%

nem kutatható (vagy csak külön engedéllyel) 3 esetben

90, 150 év 1-1 esetben

d.) anyakönyveknél:

Ismét nagy a változatosság:

valamennyi típusnál, egységesen 100, 90 év (3-2 esetben)

típusonként változóan 90-60-30 (4 esetben), 100-60-60 (1 esetben), 1920-1950-1980 (1), 1920-1940-1960 (1 esetben), 50 év (iskolai anyagkönyveknél, 1 esetben), állami rendelkezések szerint (1 esetben)

11.) Engedélyezi-e egyedi kérések alapján a fenntartó a szabályzat értelmében korlátozás alá eső iratok kutatását? Kérjük a megfelelő válasz aláhúzását!

- a.) gyakran, kb. 1-2 hetente fordul elő: 0
- b.) időnként, kb. havonta fordul elő: 2
- c.) ritkán, kb. évente 1-2 alkalommal fordul elő: 13 (68%)
- d.) nem engedélyezik a kutatási korlátozás feloldását: 3

A legtöbb helyen évente 1-2 alkalommal engedélyezi a fenntartó a kutatási korlátozás alá eső anyagok használatát.

12.) Milyen formában/módon készülnek másolatok a kutatók számára? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0=nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

- a.) fénymásolatban: 2,5
- b.) digitális formában: 4
- c.) a levéltáros készíti a másolatokat: 4
- d.) a kutató maga készíti (pl. fotójeggyel) másolatokat: 2,5

A digitális másolatok a jellemzőbbek, melyek általában a levéltáros közreműködésével készülnek.

13.) Kutatói másolatok szolgáltatási díja, másolatok készítésének korlátozása

- a.) fénymásolatok díja: 50 Ft/A4 (6), nincs ár /ingyenes?/ (6), 40 Ft (3), 100 Ft (2), 60 Ft (1)
- b.) digitális másolatok díja: 100-150 Ft (6), nincs ár /ingyenes?/ (5), 50 Ft (3), 700 Ft (1), 500 Ft (1), 40 Ft (1). Nagy különbségek, drágább a fénymásolatoknál >> inkább fotójegy?
- c.) fotójegy díja: 1500 (5), 1200 (1), nincs ár /ingyenes?/ (8), 3000 (2), 4000 (1), 2000 (1)
- d.) korlátozzák-e az iratok kora (állapota, formája) alapján a másolatok készítését?

15 igen (83%) – 3 nem (17%)

Ha igen, hogyan?

Szinte mindenütt állományvédelmi okokból, rosszabb állapotú iratok esetében. Kötetek, ill. régi iratok fénymásolása korlátozva 1850 előtt (3), 1773 előtt (1), 1600 előtt (1).

Megoldás a fotójegy?

14.) Végeznek-e kutatást/adatkeresést a levéltárosok megbízás/kérés alapján? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0=nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

- a.) igen, szolgáltatási díj ellenében: 0,7
- b.) igen, térítési díj nélkül, ingyenesen: 2
- c.) nem, idő hiányában elutasítják a hasonló kéréseket: 2
- d.) kollégák, szakmai kapcsolatok esetében fordul elő: 3,3

Térítési díjért végzett adatkeresés (szolgáltatás) nem jellemző, apróbb kéréseket viszont időnként díjtalanul teljesítenek. Külső megbízásból adatkeresés leginkább kollégák számára, a szakmai kapcsolatok ápolásának részeként történik.

Kutatók és ügyfelek

15.) Milyen jellegű a levéltár ügyfélforgalma? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0=nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

- a.) anyakönyvi kivonatok, hiteles másolatok kérése: 1,6

- b.) különféle állami- és egyházi hivatalok adatkérése: 1,5
c.) a külső megbízásra történő, levéltáros által végzett kutatás-adatkeresés (amennyiben ezt ügyfélszolgáltatásnak tekintik az intézményben): 1,5
d.) nem jellemző az ügyfélszolgálat az intézményben: 2,5

Nem jellemző az ügyfélszolgálat intézményeinkben, hiteles kivonatok-másolatok kiállítására és hivatali megkeresésekre-adatkérésekre viszonylag ritkán kerül sor.

16.) Milyen a kutatók érdeklődése? Értékelje az egyes kutatási témák előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

- a.) családtörténet: 4
b.) helytörténet (plébániák, iskolák, helyi intézmények, épületek, személyek): 4
c.) uradalmak, gazdaságtörténet: 1
d.) egyházmegyei- és országos egyháztörténet (művészettörténet, vallási néprajz): 3,5
e.) egyéb (?): 1,5 (tervek, tudomány- és irodalomtörténet)

A családtörténet és helytörténet dominál, de az egyháztörténeti témák is gyakran fordulnak elő.

17.) Milyen a levéltárhasználók köre? Értékelje az egyes lehetőségek előfordulásának gyakoriságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem jellemző, 1=alig jellemző, 5=nagyon jellemző)

- a.) iskolai tanulmányok, képzés kapcsán kutatnak (dolgozatok, diplomamunka, doktori): 3,5
b.) kutató intézetek, gyűjtemények munkatársai: 3
c.) aktív, kereső korosztály, egyéni érdeklődés alapján: 2,5
d.) nyugdíjas korosztály, egyéni érdeklődés alapján: 3

Jellemzőbbnek mondhatók az iskolai feladatok a kutatások motivációjánál, de a „hivatásos” kutatók is jelen vannak. (Kapcsolatok a feladatokat adó iskolákkal ?)

18.) A levéltárosok munkaidejének kb. hány %-át köti le a kutató- és ügyfélszolgálati tevékenység (kapcsolattartás, kiszolgálás, adminisztráció stb.)?

- a.) 20% alatt: 2 intézmény
b.) 20-40%: 8 intézmény
c.) 40-60%: 5 intézmény
d.) 60-80%: 3 intézmény

A levéltárosok munkaidejének kb. felét köti le a kutatószolgálat 13 intézményben (72%), ez az arány tekinthető a legáltalánosabbnak. Egy helyről jelezték, hogy inkább 80% fölötti, és két kisebb intézmény volt még (részmunkaidős levéltárossal), ahol a 60-80%-ot jelölték.

19.) Megítélésük szerint mennyiben segíthetik ezt a munkát különféle digitális, online szolgáltatások? Értékelje az egyes lehetőségek hasznosságát 0-tól 5-ig terjedő számértékekkel! (0= nem segít, 1=alig használ, 5=nagyon hasznos)

- a.) informatív honlap: 3,5
b.) kutatási segédletek (levéltárismertető, iktatók, mutatók, protocollumok) online elérhetősége: 3,5
c.) gyakrabban kutatott iratállományok digitális képeinek online elérhetősége: 4

Viszonylag kiegyensúlyozott az eredmény, általában elismerik, hogy segíthetik, de érezhető óvatosság is van a válaszokban: mennyiben jelent ezek létrehozása többlet teendőket a levéltáros számára?

20.) Az egyházi levéltárak online tartalomszolgáltatása Magyarországon általában regisztrációköteles a kutatók számára, így a kutatások statisztikailag, ill. egy-egy személy tevékenységét tekintve is nyomon követhetők, az e-kutatók nyilvántartott adatai a személyes, helyben történő kutatóforgalomhoz hasonlóak. A közlevéltárak viszont általában nem alkalmaznak regisztrációt online tartalomszolgáltatásaikban.

Ön szerint fontos-e a kutatói regisztráció alkalmazása az online levéltári kutatások esetében?

17 igen (95%) – 1 nem (5%)

Úgy tűnik, az egyházi levéltárosok határozottan kitartanak az e-kutatói regisztrációk alkalmazása mellett.

Kalocsa, 2017. június 30.

Dr. Lakatos Andor
levéltárvezető, KFL